

Joanna ŁEBKOWSKA

Wyższa Szkoła Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa, Poznań

BEZPIECZEŃSTWO – TEORETYCZNY WYMIAR PONADCZASOWEJ WARTOŚCI

„Wbrew temu, co się nieraz czyta – terrorystyczny zamach z 11 września ubiegłego roku nie otworzył żadnego nowego rozdziału historii. Nigdy nie będziemy żyli bezpiecznie, zawsze będą czyhały na nas katastrofy. Ta katastrofa była widowiskowa, mogliśmy ją oglądać na ekranach naszych telewizorów. Uprzytomniła nam, że wszyscy jako społeczeństwo, jako zbiorowości jesteśmy bardzo podatni na zranienia. I na pewno zawsze będziemy. Nie ma bezpiecznego schronienia na tym świecie”¹.

Przywołanie słów Leszka Kołakowskiego z 2002 roku pozwala na stwierdzenie, iż walor bezpieczeństwa określany jako stan pewności, spokoju, posiadania, istnienia i rozwoju jest stały. Zmieniają się tylko zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania bezpieczeństwa narodowego, co w konsekwencji prowadzi do zmiany charakteru i sposobu jego realizacji. W całokształcie systemu pojęć i kryteriów bezpieczeństwa, można mówić o ponadczasowym, zasadniczym i niepodważalnym wpływie tego zjawiska na losy jednostek, społeczności lokalnych i narodów (państw).

Biorąc pod uwagę etymologię terminu bezpieczeństwo, wywodzi się ono z łacińskiego „*sine cura = securitas*” i oznacza stan „bez pieczy”², co „świadczy o pierwotności poczucia zagrożenia w stosunku do poczucia, że się jest bezpiecznym »bez pieczy« czyli bez dostatecznej ochrony”³. W mowie potocznej bezpieczeństwo występuje na zasadzie skojarzeń z innymi pozytywnie wartościowanymi pojęciami, jak: przetrwanie, istnienie, stabilność, całość, nienaruszalność, niezależność, tożsamość, posiadanie i rozwój.

Jeżeli chodzi o historyczną zmienność znaczenia bezpieczeństwa, w okresie przed powstaniem państwa narodowego, wiązało się ono zaledwie ze sferą aspiracji panujących. Dopiero oddzielenie prywatnych dążeń władcy lub klasy rządzącej od interesu publicznego spowodowało, iż potrzeba bezpieczeństwa stała się zasadniczą częścią

¹ L. Kołakowski, podaję za: A. Franaszek, J. Makowski, *Każdy z nas ma cały świat na głowie*, Apokryf, „Tygodnik Powszechny”, nr 18, październik 2002 r., cyt. za: R. Kuźniar, *Niebezpieczeństwa nowego paradygmatu bezpieczeństwa*, w: *Bezpieczeństwo międzynarodowe czasu przemian. Zagrożenia – koncepcje – instytucje*, red. R. Kuźniar, Z. Lachowski, Warszawa 2003, s. 209.

² R. Zięba, *Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych*, w: *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe u schyłku XX wieku*, red. D. B. Bobrow, E. Haliżak, R. Zięba Warszawa 1997, s. 3.

³ J. Stefanowicz, *Bezpieczeństwo współczesnych państw*, Warszawa 1984, s.12, cyt. za: W. Fehler, *O pojęciu bezpieczeństwa państwa*, w: *Bezpieczeństwo państw i narodów w procesie integracji europejskiej*, red. W. Śmiałek, J. Tymanowski, Toruń 2002, s. 165.

interesu ogólnego, ukierunkowaną na zapewnienie zdolności narodu do ochrony jego wartości⁴.

W latach 1946–1990 w narodowej polityce bezpieczeństwa obecna była teza pruskiego generała Karla von Clausewitza: „obrona państwa militarnie i politycznie jest silniejsza niż atak, a wszelkimi wysiłkami służącymi obronie powinna kierować władza cywilna, oraz że celem strategii militarnej, a także każdej innej, np. gospodarczej, jest osiągnięcie pokoju lub jego unicestwienie”⁵.

Klasyczne bezpieczeństwo oparte było więc na regułach gry o sumie zerowej (kozysci – straty). Państwo, jako podmiot suwerenny, w anarchicznym systemie międzynarodowym, niezależnie decydowało o sposobach rozwiązania pojawiających się zagrożeń wewnętrznych oraz zewnętrznych, a także o użyciu siły militarnej⁶. Po zakończeniu zimnej wojny nastąpiło znaczące obniżenie stopnia bezpośredniego zagrożenia zbrojną agresją w Europie Środkowej i Wschodniej⁷. Rozpad dwubiegunowego świata, a z nim przyspieszenie procesu globalizacji, stanowiły podstawę pojawienia się braku stabilności w stosunkach międzynarodowych. Dzięki rewolucyjnym zmianom w technologii, transporcie i komunikacji, powstały nowe związki i zależności między aktorami międzynarodowej sceny (np. bezpośrednie inwestycje zagraniczne). Pomimo pozytywnych aspektów, globalizacja przyczyniła się do „odkrycia” negatywnego zjawiska asymetrii współczesnego świata, rozumianej jako regionalną dysproporcję wynikającą z nierównomiernego rozkładu następujących czynników:

- ekonomicznych;
- kulturowych;
- demograficznych;
- socjalnych;
- religijnych.

W dzisiejszym, postzimnowojennym świecie mamy zatem do czynienia z przeciwnikiem asymetrycznym, posługującym się niekonwencjonalnymi środkami i metodami w realizacji przedsięwzięć natury politycznej, militarnej, ekonomicznej oraz ideologicznej⁸. Natomiast formy walk, prowadzonych przez współczesnego aktora nowej wojny, określają rozmiar zagrożeń XXI wieku. Za największe należy uznać:

- terroryzm;
- zorganizowaną przestępczość;

⁴ A. Dawidczyk, *Nowe wyzwania, zagrożenia i szanse dla bezpieczeństwa Polski u progu XXI wieku*, Warszawa 2001, s. 8.

⁵ J. Liszka, *Spoleczno-polityczne źródła myślenia o bezpieczeństwie w Niemczech i Polsce w kontekście europejskim*, w: M. Stolarczyk, *Problemy polityki zagranicznej Polski i stosunków międzynarodowych na początku XXI wieku. Wybrane aspekty*, Katowice 2008, s. 44.

⁶ „W 1976 roku gen. mjr Iwan Szawrow jako jeden z pierwszych przyjął, iż w latach 1945–1975 miało miejsce na całym świecie 468 wojen lokalnych i konfliktów zbrojnych (36 w Europie, 179 w Azji, 118 w Afryce i 135 w Ameryce Łacińskiej). Aż 365 z nich toczyło się w latach 1956–1970”, szerzej zob. J. J. Piątek, *Poszukiwanie globalnego bezpieczeństwa a gotowość użycia przemocy*, w: *Bezpiecznie czy niebezpiecznie? Wybrane aspekty globalnej i polskiej polityki bezpieczeństwa na przełomie XX i XXI wieku*, red. J. J. Piątek, R. Podgórzynska, Szczecin 2007, s. 32.

⁷ Zob. np. A. D. Rotfeld, *Dokąd zmierza świat?*, Warszawa 2008.

⁸ Np. organizacje ponadpaństwowe: nielegalnie działające – terrorystyczne, przestępcze oraz legalnie działające – podmioty gospodarcze – koncerny, kartele, jak i korporacje.

- nielegalną imigrację;
- proliferację broni masowego rażenia;
- piractwo (dotyczy obszarów morskich)⁹.

Odwołując się do powyższej ewolucji zagrożeń i kształtu stosunków międzynarodowych stwierdzić można, iż politykę bezpieczeństwa cechuje zmienność scenariuszy. Dalszy postęp w nauce, technice i technologii, zmiany środowiskowe, potężny rozwój handlu oraz niebywały rozwój stosunków demokratycznych, stworzyły warunki do powstania wyzwań i zagrożeń transgranicznych, określanych jako zjawiska globalne. Obecnie państwa świata stoją w obliczu zmiany strategii działania w imię zaprowadzania pokoju i bezpieczeństwa¹⁰. Niezaprzeczalnym faktem jest to, iż o międzynarodowej pozycji państwa nie decyduje wyłącznie „militarne posiadanie”. Zmienił się bowiem przeciwnik – z państw na organizacje ponadpaństwowe (np. przestępcze) czy zagrożenia naturalne (np. epidemia/powódź). Oznacza to, że mamy do czynienia z sytuacją, w której trzeba rozwiązywać problemy globalne, wykorzystując wszystkie możliwe siły i środki, w tym także militarne¹¹. Bezpieczeństwo stało się więc niezbędnym warunkiem życia i rozwoju. Może ono między innymi służyć obronie przed atakami terrorystów czy ochronie ludności przed śmiercią na skutek epidemii oraz braku wody np. w Sudanie.

Pojawienie się „nowego ładu światowego”, warunkowanego przez długofalowe trendy: ekonomiczne, technologiczne, militarne, a także społeczno-polityczne, generuje potrzebę stworzenia nowego systemu i nowych struktur bezpieczeństwa, ukształtowanego poprzez całościowe podejście do jego międzynarodowego środowiska. Nowe myślenie dotyczące analizy i polityki bezpieczeństwa przejawia się w rozszerzeniu zakresu przedmiotowego badań na takie sfery, jak: ekonomiczną, demograficzną, społeczną, ekologiczną, polityczno-ustrojową, humanitarną, uwzględniając zmniejszenie roli czynnika militarnego w zapewnianiu bezpieczeństwa i stabilności. Kształtowany współcześnie wymiar bezpieczeństwa stanowi pochodną przedmiotowego poszerzenia definicji bezpieczeństwa. Mankamenty takiego „wszechobjemującego” podejścia dostrzegł trafnie współczesny klasyk myśli strategicznej L. Freedman: „w momencie, w którym wszystko, co budzi niepokój lub zagraża jakości życia, jest określane jako »problem bezpieczeństwa«, dziedzina badań zupełnie traci obszar koncentracji”¹². Bez wątplenia w obliczu transnarodowych wyzwań, takich jak terroryzm, proliferacja broni masowej zagłady czy zorganizowana przestępczość, bezpieczeństwo stało się wspólne, to znaczy straciło swój narodowy wymiar, na rzecz łącznie ujmowanego wymiaru narodowego i międzynarodowego. Taki unifikujący program badań nad bezpieczeństwem jest kompletny, ale zarazem nieokreślony. Błędem jest umieszczanie różnych

⁹ Zob. np. R. Olszewski, *Bezpieczeństwo współczesnego świata*, Toruń 2005.

¹⁰ Zob. np. R. G. Patman, *Globalization and conflict: national security in a „new” strategic era*, London–New York 2006.

¹¹ Np. proliferacja może być zwalczana poprzez kontrolę wywozu, oddziaływanie polityczne i ekonomiczne, natomiast terroryzm w wyniku przedsięwzięć: rozpoznawczych, militarnych, prawnych czy policyjnych. Z kolei w rozbitych państwach siły militarne mogą być wykorzystane do zaprowadzenia ładu i porządku.

¹² L. Freedman, *International Security: Changing Targets*, „Foreign Policy”, wiosna 1998, s. 53–55, cyt. za: R. Kuźniar, *Polityka i siła. Studia strategiczne – zarys problematyki*, Warszawa 2005, 2006, s. 244.

zjawisk czy minionych wydarzeń (np. zamach terrorystyczny w Nowym Jorku w 2001 roku, epidemia ptasiej grypy w Europie w 2006 roku), pod tym samym szyldem – „bezpieczeństwo”. To tak naprawdę powierzchowne podobieństwo. Bowiem stopień zagrożenia jest inny, a co za tym idzie, strategia i polityka bezpieczeństwa państw jest poprzedzona staranną analizą każdej sytuacji.

Ewolucja przedmiotowego zakresu badań nad bezpieczeństwem świadczy o wielowymiarowości¹³, wieloaspektowości i wielopłaszczyznowości¹⁴ tego pojęcia. Specyfika istniejących dyscyplin naukowych wpływa na różnorakie postrzeganie bezpieczeństwa. Jego badania uwzględniają zależności mające miejsce na różnych płaszczyznach, między innymi: psychologicznej, egzystencjalnej, społeczno-ekonomicznej, cywilizacyjno-technicznej czy politycznej. Analiza bezpieczeństwa ujmuje jednostki, grupy społeczne, państwa, organizacje międzynarodowe oraz system globalny. Kwestie te sprawiają, że bezpieczeństwo jest niezmiernie złożoną kategorią poznawczą.

Dlatego też, w literaturze brak jest powszechnie stosowanej definicji pojęcia bezpieczeństwo. Zazwyczaj bezpieczeństwo jest określane w sposób wąski, jako brak zagrożeń. Rozumienie to ma negatywny charakter, ponieważ próba zdefiniowania bezpieczeństwa w oparciu o katalog zagrożeń, nigdy nie będzie w stanie oddać w pełni złożonej rzeczywistości. Wymagałaby ona wskazania wszelkich możliwych zagrożeń oraz struktur i środków gwarantujących bezpieczeństwo w każdej sytuacji. Pozytywnym rozumieniem jest natomiast postrzeganie bezpieczeństwa w kategoriach kształtowania pewności przetrwania, posiadania oraz tworzenia warunków pomyślnego rozwoju danego podmiotu. W pierwszym podejściu bezpieczeństwo jest określane jako przeciwstawienie się pojawiającym się zagrożeniom, natomiast w drugim odnosi się do kreatywnej aktywności podmiotu¹⁵. Mając na uwadze powyższe rozróżnienie, większość autorów definicji bezpieczeństwa bardziej skupia się na określaniu jego funkcji i znaczenia dla podmiotu, niż na treści. W efekcie pojawia się tendencja do zbyt szerokiego zakreślania przedmiotu bezpieczeństwa, obejmując nim praktycznie wszystko, co służy ochronie podstawowych wartości w życiu ludzi i społeczeństw. Taki stan rzeczy pozwala stwierdzić, iż pojęcie bezpieczeństwa, mimo podejmowanych prób interpretacji, pozostaje jedną z najmniej doprecyzowanych i ściśle zdefiniowanych kategorii w naukach społecznych. Marian Dobrosielski słusznie dostrzegł, iż „próba zdefiniowania bezpieczeństwa jest tak samo skazana na niepowodzenie, jak dążenie do uzyskania absolutnego bezpieczeństwa”¹⁶.

¹³ Wielowymiarowość dotyczy wymiarów (ujęć) bezpieczeństwa wypracowanych w nauce o stosunkach międzynarodowych (podmiotowy, przedmiotowy, funkcjonalny) i związanych z nimi kryteriów, które stanowią podstawę typologii współczesnego bezpieczeństwa.

¹⁴ Wielopłaszczyznowość dotyczy współczesnego procesu badań bezpieczeństwa, przebiegającego na „styku” nauk: społecznych, empirycznych, wojskowych i technicznych. Natomiast każda z wymienionych nauk odnosi się do odpowiedniej sfery (płaszczyzny, dziedziny) bezpieczeństwa np. demograficznej.

¹⁵ R. Zięba, *Kategoria bezpieczeństwa...*, op. cit., s. 5.

¹⁶ M. Dobrosielski, *Wkład Polski w kształtowanie bezpieczeństwa Europy*, „Sprawy Międzynarodowe” 1972, nr 5, s.6, za: P. Mikiewicz, *Poszerzanie zakresu pojęciowego bezpieczeństwa. Sens czy nonsens?*, w: *Bezpieczeństwo człowieka a transdyscyplinowość*, t. I, red. E. Jarmocha, A. W. Świderki, I. A. Trzpił, Siedlce 2009, s. 109.

Rozważania dotyczące znaczenia pojęcia bezpieczeństwo wkroczyły do nauki, wielu jej dyscyplin i subdyscyplin. Nie ma dzisiaj obszaru działalności, zarówno tej materialnej, jak i niematerialnej, w którym bezpieczeństwo nie odgrywałoby istotnej roli. Dlatego też obecnie mamy do czynienia ze wspomnianą wielością spojrzeń na to zjawisko: bezpieczeństwo polityczne, militarne, wojskowe, ekonomiczne, kulturowe, publiczne, ekologiczne, żywności, społeczne czy bezpieczeństwo informacji¹⁷. Można zatem dostrzec proporcjonalność między ewolucją świata a poszerzaniem zakresu badawczego kategorii bezpieczeństwa. Jednak szczegółowa analiza problemów cywilizacji XXI wieku nie stoi naprzeciw kompleksowym i trafnym ich rozwiązaniom. Pojawiające się kwestie mają bowiem szerszy kontekst – podmiotowo-przedmiotowy, odnoszący się nie tylko do jednej sfery życia np. sprawy ekologiczne nie mogą być rozpatrywane bez związku z bezpieczeństwem społecznym i publicznym (np. przypadek budowy dróg w Dolinie Rospudy). R. Nycz stwierdza, iż „tak rodzi się utopia interdyscyplinarności: solidarnie przez przedstawicieli różnych dyscyplin podejmowanych badań, które doprowadzić powinny do zintegrowanego opisu całej danej dziedziny przedmiotowej opisu, który mógłby być współczesną wersją dawnego ideału opisu pełnego, pewnego i obiektywnego. Tymczasowym rezultatem interdyscyplinarnych poszukiwań jest [...] raczej pogłębienie się tendencji do rozproszenia”¹⁸. Podsumowując należy stwierdzić, iż symptomem holistycznego myślenia o bezpieczeństwie, powinna być analiza skutków działalności człowieka w różnych aspektach życia.

W związku z powyższym, J. Kozłowski przedstawia badania transdyscyplinarne¹⁹, jako skuteczną formę łączenia dyscyplin naukowych, w celu „budowy” bezpieczeństwa, biorącego pod uwagę różne sfery życia (np. bezpieczeństwo ekonomiczne, społeczne itd.). Brak transdyscyplinarności skutkuje bowiem wielością koncepcji teoretycznych, dotyczących bezpieczeństwa, co ma niekorzystny wpływ na jego umacnianie.

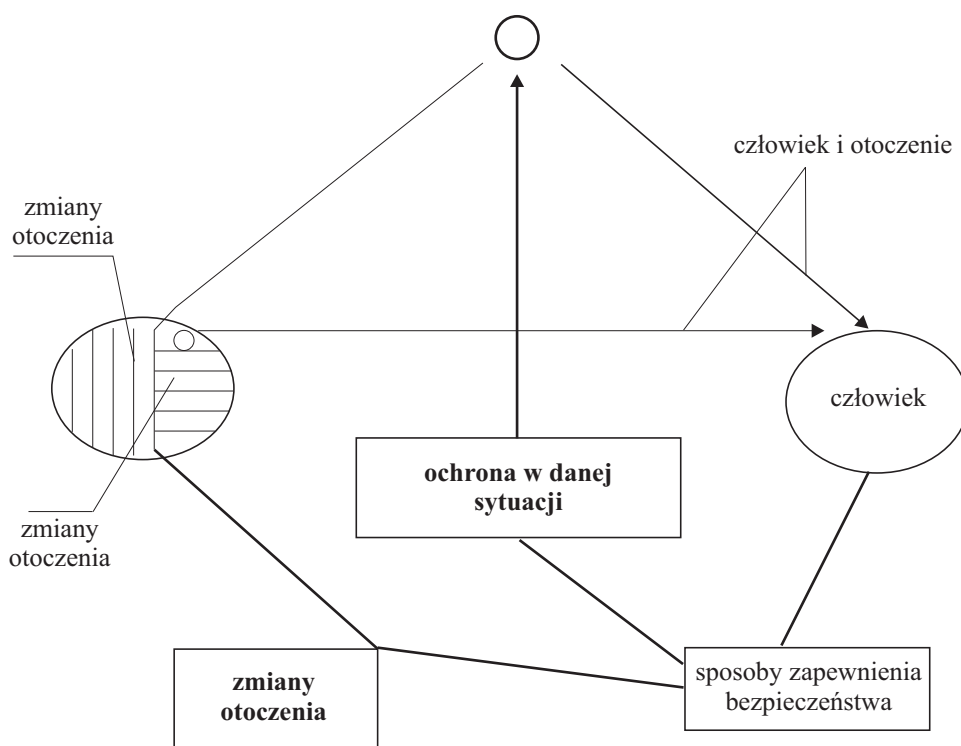
Dynamiczna i ciągła zmiana środowiska bezpieczeństwa, wymaga również zmiany podejścia do problematyki bezpieczeństwa. Po pierwsze, chodzi o odejście od koncepcji kształtowania bezpieczeństwa poprzez reagowanie na rzecz przewidywania i wy-

¹⁷ Zob. np. E. Ura, K. Rajchel, M. Pomykała, S. Pieprzny, *Bezpieczeństwo wewnętrzne we współczesnym państwie*, Rzeszów 2008; *Bezpieczeństwo polityczne i wojskowe*, red. K. A. Ciupiński, K. Malak, Warszawa 2004 itp.

¹⁸ M. P. Markowski, R. Nycz, *Kulturowa teoria literatury. Główne pojęcia i problemy*, Kraków 2006, s. 29, cyt. za: R. Kalinowski, *Bezpieczeństwo i obronność w świetle współczesnych wyzwań i potrzeb*, Siedlce 2010, s. 60.

¹⁹ Transdyscyplinarność, w odróżnieniu od interdyscyplinarności, polega na badaniu problemów „dzięki stosowaniu paradygmatu ogarniającego kilka dyscyplin. Paradygmat stara się transcendować, przekraczać ograniczenia poszczególnych dyscyplin, proponując szerokie ramy teoretyczne dla dokonywania syntezy ich wspólnych tematów i elementów. [...] Badania interdyscyplinarne, [...] łączą elementy dwóch lub kilku dyscyplin bez stosowania nadrzędnego, »naddyscyplinarnego« paradygmatu. Badania te polegają na łączeniu pojęć, metod, danych i procedur, pochodzących z różnych dyscyplin. [...] badania interdyscyplinarne to takie, w których dana dyscyplina jest studiowana z punktu widzenia innej. I tak nauki polityczne mogą być odnoszone do geografii, historii lub socjologii, stając się źródłem geografii politycznej, historii politycznej oraz socjologii polityki. Badania transdyscyplinarne zachodzą wówczas, gdy techniki stosowane w pewnej dyscyplinie stosuje się w innych, na przykład techniki i metody nauk politycznych stosuje się w studiach nad polityką energetyczną, rolną lub polityką ochrony środowiska”. J. Kozłowski, *Narodziny i rozwój dyscyplin naukowych*, <http://kbn.icm.edu.pl/pub/kbn/sn/archiwum/9601/kozlow.html>.

przedzania. Po drugie, badając współczesne zagrożenia globalne należy zastosować wspomnianą trans- czy interdyscyplinarność, uwzględniając łącznie nauki przyrodnicze, społeczne oraz techniczne. Badając bowiem odpowiednią sferę bezpieczeństwa, każda z wymienionych nauk, wnosi określony wkład w rozwój teorii bezpieczeństwa, a co za tym idzie w konstruowanie optymalnych²⁰ systemów bezpieczeństwa. T. Jemioło i A. Dawidczyk określają teorię bezpieczeństwa jako: „system idei i rekomendacji przeznaczony dla poznania pełnego spektrum zagrożeń dla człowieka wynikających z jego kontaktu z otaczającym go środowiskiem i pokazania wszystkich sposobów zapewnienia mu bezpieczeństwa”²¹. Podmiotem badań w teorii bezpieczeństwa jest człowiek, społeczeństwo oraz otaczające go środowisko (np. przyroda, problemy socjalne, technologiczne). Natomiast przedmiot badań stanowią zagrożenia dla wyżej określonego podmiotu i przedsięwzięcia zapewniające mu bezpieczeństwo.

Rys. 1. Idealny model ogólnej teorii bezpieczeństwa

Źródło: T. Jemioło, A. Dawidczyk, *Wprowadzenie do metodologii badań bezpieczeństwa*, Warszawa 2008, s. 43.

²⁰ Optymalny dotyczy takiej struktury systemu bezpieczeństwa, która jest w stanie zapewnić bezpieczeństwo wartości wszelkich podmiotów, a zwłaszcza człowieka, narodu i państwa.

²¹ T. Jemioło, A. Dawidczyk, *Wprowadzenie do metodologii badań bezpieczeństwa*, Warszawa 2008, s. 43.

Powyższy model przedstawia zależności zachodzące pomiędzy przedmiotem, a podmiotem badań nad bezpieczeństwem:

- Człowiek + Otoczenie = Zagrożenie;
- Człowiek + Analiza zagrożeń = System (model) bezpieczeństwa.

Konkludując, pogłębiona teoria bezpieczeństwa, w obliczu globalizacji wyzwań i zagrożeń oraz wzrastającej wrażliwości podmiotu, pozwala na opracowywanie wariantów modeli zapewniających bezpieczeństwo.

Zmiana uwarunkowań środowiska bezpieczeństwa wpływa na wielość różnorodnych interpretacji tego terminu. Należy zatem skoncentrować uwagę nad istotą bezpieczeństwa i dokonać systematyzacji jego teoretycznych ujęć w rozlicznych dziedzinach nauki.

Trafne określenie istoty bezpieczeństwa zaprezentował J. Stańczyk: „istotą opartej na gwarancjach nienaruszalnego przetrwania i swobodach rozwojowych bezpieczeństwa jest pewność”²². Pewność stanowi więc o przetrwaniu i istnieniu podmiotu (człowieka, społeczeństwa, narodu, świata), jego posiadaniu oraz funkcjonowaniu i rozwoju. Może być ona zarówno obiektywna, jak i subiektywna, co przekłada się na problem definiowania i rozumienia zjawiska bezpieczeństwa w stosunkach międzynarodowych. Analizując zjawisko bezpieczeństwa należy więc uwzględnić jego charakter: subiektywny bądź obiektywny. Podział ten wynika ze związku bezpieczeństwa ze zjawiskiem zagrożenia. Otóż zagrożenie może, po pierwsze mieć podłoże subiektywne – stan psychiki lub świadomości podmiotu, wywołany negatywnym postrzeganiem zjawisk, a to przekłada się na subiektywny charakter bezpieczeństwa: „jest ono zjawiskiem subiektywnym i dotyczy większego lub mniejszego stopnia poczucia bycia bezpiecznym; dane zjawisko staje się problemem bezpieczeństwa, jeżeli tak zostanie zdefiniowane przez piastunów władzy”²³. Po drugie, obiektywnymi podstawami do określenia zagrożenia, dla jednostkowego albo zbiorowego podmiotu, są czynniki (rzeczywiste działania innych uczestników życia społecznego) powodujące stan niepewności i obaw – zagrożenie realne²⁴. Drugi aspekt zagrożenia odnosi się do obiektywnego charakteru bezpieczeństwa, a więc braku realnych zagrożeń dla istnienia i funkcjonowania państw i innych uczestników stosunków międzynarodowych. Podsumowując, bezpieczeństwo w znaczeniu obiektywnym oznacza brak zagrożeń dla wartości istotnych dla państwa i narodu, a w znaczeniu subiektywnym brak obaw, że te wartości mogą być zagrożone. Prowadząc badania nad zjawiskiem bezpieczeństwa, ważne jest zatem uwzględnienie otoczenia (rzeczywistości obiektywnie istniejącej), w której „rodzą się” zagrożenia dla bezpieczeństwa podmiotu/ów oraz sposoby i środki jego zapewnienia. Poza tym należy również skupić uwagę na sferze świadomości, w której na-

²² J. Stańczyk, *Kres zimnej wojny*, Toruń 2004, s. 261.

²³ M. Pietraś, *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, w: *Międzynarodowe stosunki polityczne*, red. M. Pietraś, Lublin 2006, s. 325.

²⁴ Według R. Ullmana zagrożenie dla bezpieczeństwa to „działanie lub ciąg wydarzeń zagrażających w krótkim okresie jakości życia mieszkańców lub ograniczające możliwości dokonywania wyborów politycznych przez instytucje danego państwa. Istotna jest więc ochrona porządku politycznego oraz swobody wyboru drogi rozwoju społeczeństwa i państwa”. R. H. Ullman, *Redefining security*, „International Security”, vol. 8, no. 1, Spring 1983, za: J. Czuputowicz, *Bezpieczeństwo europejskie. Koncepcje, instytucje, implikacje dla Polski*, Warszawa 1997, s. 16.

stępuje percepcja owych zagrożeń oraz kształtowany jest stan bezpieczeństwa lub jego braku.

Odwołując się do istoty zjawiska bezpieczeństwa D. Lerner wskazuje, że „w najbardziej dosłownym znaczeniu bezpieczeństwo jest właściwie identyczne z pewnością (safety) i oznacza brak zagrożenia (danger) fizycznego albo ochronę przed nim”²⁵. Pewność jest więc wynikiem nie tylko braku zagrożeń (ich niewystępowania lub wyeliminowania), ale także powstaje wskutek kreatywnej działalności danego podmiotu i jest zmienna w czasie, czyli ma naturę procesu społecznego²⁶.

Bezpieczeństwo jest przedmiotem zainteresowania wielu specjalistów²⁷, ośrodków naukowo-badawczych i instytucji, z dziedzin zarówno humanistycznych, społecznych, technicznych czy przyrodniczych. Dlatego też mamy do czynienia z wielością znaczeń, rodzajów i zakresów tego pojęcia. Jedną z cech wspólnych występujących definicji jest względny charakter bezpieczeństwa²⁸, który dotyczy zależności tego zjawiska zarówno od postępu naukowo-technicznego, jak i ciągłej dynamiki stosunków międzynarodowych.

J. Kaczmarek podkreśla, iż „żaden polityczny termin nie zrobił takiej międzynarodowej kariery jak bezpieczeństwo”²⁹. Pojęcie to trwale związane jest z losami indywidualnych ludzi, narodów i państw oraz szeroko rozumianej społeczności międzynarodowej. Mimo ewolucji zjawiska bezpieczeństwa, warto zauważyć, iż niezmiennie pozostało czysto umowne wyróżnienie dwóch jego kategorii: narodowej i międzynarodowej, składających się na ogólne pojęcie bezpieczeństwa w stosunkach międzynarodowych. Bezpieczeństwo zewnętrzne państwa ma bowiem w zasadzie obiektywne uwarunkowania międzynarodowe. Dlatego też można zauważyć stałą współzależność między bezpieczeństwem narodowym i bezpieczeństwem międzynarodowym.

Biorąc pod uwagę powyższą konstatację, leksykalne ujęcia bezpieczeństwa do 1989 roku kładły nacisk na militarny aspekt bezpieczeństwa. Pojęcie to było definiowane jako „stan obrony przed agresją”, kształtowany poprzez budowanie siły militarnej i uczestnictwo w sojuszach obronnych. Poza tym podkreślano „utrwalenie pokoju międzynarodowego w drodze utrwalenia zakazu agresji”³⁰. Bezpieczeństwo było zatem pojmowane jako zewnętrzne, a więc międzynarodowe gwarantowanie państwu wolności od strachu i ataku, poprzez odpowiednie struktury. Aspekt ten jest nadal aktu-

²⁵ W. Pokruszyński, *Teoretyczne aspekty bezpieczeństwa*, Józefów 2010, s. 8.

²⁶ Na temat istoty bezpieczeństwa zob. R. S. McNamara, *The essence of security: reflections in office*, London 1968.

²⁷ Badania problematyki bezpieczeństwa w Polsce rozpoczął B. Winiarski, autor pracy: *Bezpieczeństwo, arbitraż, rozbrojenie*, Warszawa 1928.

²⁸ W 1928 r. B. Winiarski pisał: „Zapewne można mówić o bezpieczeństwie względnym, opartem na przewadze sił, na mocy wewnętrznej i dobrej polityce zagranicznej; prawdziwie jest to jedyny po ludzku dostępny rodzaj bezpieczeństwa”. W tym okresie eksponowano głównie militarne aspekty bezpieczeństwa. B. Winiarski, *Bezpieczeństwo, arbitraż...*, op. cit., s. 1, cyt. za: J. Stańczyk, *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Warszawa 1996, s. 28.

²⁹ J. Kaczmarek, *Współczesne bezpieczeństwo*, Warszawa 2008, s. 16.

³⁰ *Wielka Encyklopedia Powszechna PWN*, Warszawa 1962, cyt. za: W. Gizicki, *Bezpieczeństwo jako proces polityczno-społeczny*, w: *Społeczno-moralna potrzeba bezpieczeństwa i porządku publicznego*, red. J. Świtka, M. Kuć, G. Gozdór, Lublin 2007, s. 16.

alny, jako jeden z istotnych czynników bezpieczeństwa państwa, zarówno w wymiarze międzynarodowym (zewnętrznym), jak i narodowym (wewnętrznym).

Pomimo trwałych elementów, odnoszących się do rozumienia bezpieczeństwa, współcześni badacze wykazują, iż zakres pojęciowy tego zjawiska systematycznie poszerza się w wyniku rozwoju cywilizacyjnego o nieznane dotychczas zagrożenia, a także środki i sposoby ich eliminowania. W związku z pojawieniem się pozamilitarnych aspektów bezpieczeństwa, kategoria lekсыkalna pod pojęciem bezpieczeństwo podaje: „brak zagrożeń i jego poczucie; zdolność narodu do ochrony jego wewnętrznych wartości przed zewnętrznymi zagrożeniami”³¹; „stan, który daje poczucie pewności i gwarancje jego zachowania oraz szansę na doskonalenie”³²; „brak zagrożenia; system instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych gwarancji likwidacji lub minimalizacji zagrożeń; jedna z istotniejszych wartości egzystencjalnych, wiążąca się z poczuciem stabilności, trwałości korzystnego stanu rzeczy, [...] wrażeniem pewności”³³.

W obecnych realiach, dla prawidłowego ujmowania bezpieczeństwa, konieczne jest zatem zwrócenie uwagi na kilka kwestii:

- 1) bezpieczeństwo narodowe jest niepodzielne, wynika to z jego istoty i jedności (strukturalnej lub systemowej) podmiotu;
- 2) istotnym w badaniu bezpieczeństwa jest czynnik czasu, wpływający na zmianę zagrożeń i wyzwań, a następnie priorytetów bezpieczeństwa – tzw. przedmiotu bezpieczeństwa;
- 3) ważnym w kształtowaniu właściwego systemu/modelu bezpieczeństwa jest uwzględnienie tzw. podmiotu bezpieczeństwa.

Należy dodać, iż naturalnym jest fakt zmiany charakteru wyzwań i zagrożeń. Wynika to z rozwoju dziejowego. Dlatego też pozytywne kształtowanie polityki bezpieczeństwa opiera się na identyfikowaniu zagrożeń jako całości kształtu zjawisk, które stanowią o jakości życia podmiotu, jego swobody decyzji i rozwoju. Następstwem tego jest zmiana zarówno struktury przedmiotowej (treści), jak i podmiotowej bezpieczeństwa. Współczesne państwo jest bezpieczne wtedy, gdy zachowane są gwarancje bezpieczeństwa we wszystkich jego wymiarach: ekonomicznym, politycznym, społecznym, energetycznym, militarnym, kulturowym, ekologicznym, żywnościowym itp. Zatem wielowymiarowość bezpieczeństwa państwa wpłynęła na ogromne znaczenie jego niepodzielności. Warto dodać, iż polityka bezpieczeństwa państwa, w sytuacji wzrostu współzależności w stosunkach międzynarodowych, powinna być prowadzona z uwzględnieniem różnorodnych, wpływających na jej kształt czynników między innymi: geograficzny, historyczny, demograficzny, ekonomiczny, socjologiczny, ustrojowy czy psychologiczny.

Konkludując, aby skutecznie rozwiązywać pojawiające się zagrożenia w wymiarze globalnym, należy ze sobą współdziałać. Efektem międzynarodowej współpracy są powszechnie akceptowane zasady i mechanizmy eliminowania zagrożeń, które kreują bezpieczeństwo międzynarodowe. Według Raportu Organizacji Narodów Zjednoczonych

³¹ J. Kunikowski, *Słownik podstawowych terminów wiedzy i edukacji do bezpieczeństwa*, Siedlce 2005, s. 12.

³² *Słownik terminów z zakresu psychologii dowodzenia i zarządzania*, Warszawa 2000, s. 17.

³³ M. Żmigrodzki, *Encyklopedia politologii*, t. I, Kraków 1999, s. 42.

z 1985 roku, bezpieczeństwo międzynarodowe stanowi sumę i wynik bezpieczeństwa każdego oddzielnie i wszystkich państw – członków wspólnoty międzynarodowej. Poza tym oznacza stan gwarantujący państwom wolność od napaści militarnej, presji politycznej czy przymusu gospodarczego, tym samym umożliwiając im swobodny rozwój i postęp³⁴. Można zatem śmiało stwierdzić, iż obecnie skuteczne kształtowanie bezpieczeństwa musi uwzględniać kryterium przestrzenne. W obliczu globalizacji i związanych z nią problemów współczesnego świata, bezpieczeństwo narodowe (państwowe) pozostaje i musi pozostawać w ścisłym związku z bezpieczeństwem międzynarodowym. Z kolei to ostatnie można rozpatrywać zarówno w ujęciu regionalnym, ponadregionalnym (strefowym), jak i globalnym (światowym, uniwersalnym). Sytuacja w XXI wieku wymaga zatem szerokiej, powszechnej współpracy w imię bezpieczeństwa. Polityka izolacjonizmu, unilateralizmu, hegemonizmu mocarstwowego jest i będzie nieskuteczna.

Podsumowując słownikowe definiowanie pojęcia bezpieczeństwo, podkreślić należy, iż odnosi się ono do określonego stanu rzeczy, stanu spokoju, harmonii, stabilności oraz pewności funkcjonowania i rozwoju określonych podmiotów/uczestników stosunków międzynarodowych. Stan ten można zapewnić uwzględniając łącznie różnorakie czynniki, między innymi: społeczne, kulturowe, ekologiczne, militarne, polityczne, które są wykorzystywane w działalności instytucji i innych podmiotów na rzecz bezpieczeństwa. Powszechnie uznano wagę znaczenia płaszczyzn: społecznej, ekologicznej, prawnej itp., w zakresie bezpieczeństwa narodowego, traktowanych do tej pory jedynie jako środki do osiągnięcia celu, czyli bezpieczeństwa militarnego³⁵.

Uwzględnianie badań nad bezpieczeństwem w wielu dyscyplinach naukowych prowadzi natomiast do konstatacji, iż jest ono ciągłym, dynamicznie zmieniającym się procesem społecznym. Stan bezpieczeństwa dotyczyć może tylko pewnego okresu w historii i rozwoju ludzkości. Każde zjawisko bowiem nie jest na stałe zorganizowane, trwałe, niezmiennie w czasie. Bezpieczeństwo wymaga doskonalenia pod względem metod, mechanizmów i środków jego zapewnienia³⁶. M. Huzarski trafnie zaprezentował ową zmienność: „bezpieczeństwo oznacza ciągłą działalność jednostek, społeczności lokalnych, państw czy organizacji międzynarodowych w tworzeniu pożądanego stanu bezpieczeństwa”³⁷. Proces ten obejmuje szereg przedsięwzięć skierowanych przeciw zagrożeniom blokującym realizację wyznaczonych celów. Przykładem jest ochrona porządku publicznego, zwalczanie klęsk żywiołowych oraz ochrona przeciw-

³⁴ *Study on Concepts of Security, Report of the Secretary General, UN-A/40/553*, 26 August 1985, s. 53, za: T. Jemioło, A. Dawidczyk, op. cit., s. 37.

³⁵ Szersze rozumienie pojęcia bezpieczeństwo było obecne już w wielkiej myśli N. Machiavellego: „Funkcja rządzącego (zarówno monarchy jak zgromadzenia) zawarta jest w celu, dla którego powierzono mu najwyższą władzę, a którym jest troska o bezpieczeństwo ludu [...]. Zauważcie, iż przez bezpieczeństwo rozumiem nie tylko samą ochronę, ale także wszelkie inne satysfakcje w tym życiu, jakie każdy może osiągnąć swym prawowitym przemysłem, bez niebezpieczeństwa ani szkody dla Rzeczypospolitej”. Mówił on zatem o tworzeniu i pomnażaniu bezpieczeństwa, a więc oprócz zapewnienia fizycznego spokoju, także rozwoju oraz dobrobytu. K. Jałoszyński, B. Wiśniewski, T. Wojtuszek, *Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa*, Bielsko-Biała 2007, s. 44.

³⁶ Zob. np. B. Stackpole, E. Oksendahl, *Security strategy: From requirements to reality*, New York 2010.

³⁷ M. Huzarski, *Zmienne podstawy bezpieczeństwa i obronności państwa*, Warszawa 2009, s. 12.

pożarowa wykonywane przez Komendę Główną Policji oraz Państwową Straż Pożarną czy misje humanitarne, pokojowe prowadzone przez ONZ albo UE. Przez bezpieczeństwo rozumie się zatem zarówno stan, jak i proces „stałego dochodzenia do stanu pewności niezagrożenia i należytej ochrony bezpieczeństwa narodowego i systemu międzynarodowego”³⁸.

Kolejną kategorią, stosowaną przez badaczy i analityków bezpieczeństwa w definiowaniu tego pojęcia, jest wartość/potrzeba, czyli bezpieczeństwo rozumiane jako centralna kategoria społeczna. Bezpieczeństwo stanowi bowiem naczelną wartość dla jednostek i grup społecznych, a zarazem ich najważniejszego celu istnienia. Z punktu widzenia psychologii bezpieczeństwo jest podstawową potrzebą człowieka (ponadbiologiczną, czyli społeczną), a jej zaspokojenie warunkuje pojawienie się potrzeb wyższych³⁹. Zrealizowanie obu wymienionych rodzajów potrzeb przyczynia się do możliwości niezawodnego działania człowieka, ponieważ prawo, porządek społeczny i władza nie są zagrożone i doskonalą swoje funkcjonowanie. R. Kuźniar uważa natomiast, iż bezpieczeństwo jest egzystencjalną i pierwotną potrzebą nie tylko jednostek czy całego społeczeństwa, ale również państw. Chodzi nie tylko o „przetrwanie, integralność czy niezawisłość, lecz także o bezpieczeństwo rozwoju, który zapewnia ochronę i wzbogacenie tożsamości jednostki czy narodu”⁴⁰. Bezpieczeństwo to wartość, o którą trzeba zabiegać bezustannie, uwzględniając zmiany wewnątrz, jak i na zewnątrz państwa. Można uznać, że jest ono centralną kwestią racji stanu (od łac. *ratio status*), czyli powodem, motywem działania państwa⁴¹. Bez względu na epokę i ustrój, stanowi naczelną misję państwa i narodu. Misja ta jest realizowana poprzez stałe wykonywanie dwóch współzależnych funkcji. Pierwsza (podstawowa) – ochrona i obrona wartości i interesów narodowych przed zagrożeniami oraz druga – tworzenia wewnętrznych i zewnętrznych warunków dla swobodnego rozwoju oraz walki z wyzwaniem, pojawiającymi się w wyniku postępu cywilizacyjnego⁴². Kwestie te świadczą o znaczeniu funkcjonalnym bezpieczeństwa.

Pojęcie bezpieczeństwa jest bez wątpienia ściśle powiązane z interesami państwa, które są wyrażane i realizowane przez jego politykę bezpieczeństwa. Do podstawowych, żywotnych interesów (celów, wartości) bezpieczeństwa państwa należą na przykład: zachowanie niepodległości, integralności terytorialnej, suwerenności, tożsamości ustrojowej, które zapewnia jego rozwój⁴³. Dlatego też bardzo często interesy te określa się jako rację stanu, a więc bezpieczeństwo jest ważnym interesem egzystencjalnym państwa. Pod względem kryterium treści (przedmiotu) bezpieczeństwo jest

³⁸ M. Żmigrodzki, *Encyklopedia politologii*, Kraków 2002, s. 43.

³⁹ A. H. Masłow do potrzeb podstawowych zalicza: fizjologiczne, bezpieczeństwa, przynależności i miłości, szacunku, samorealizacji, wiedzy i rozumienia, potrzeby estetyczne. K. Jałoszyński, B. Wiśniewski, T. Wojtuszek, *Współczesne postrzeganie...*, op. cit., s. 21.

⁴⁰ R. Jakubczak, *Obrona narodowa w tworzeniu bezpieczeństwa III RP*, Warszawa 2003, s. 59.

⁴¹ R. Wróblewski, *Podstawowe pojęcia z dziedziny polityki bezpieczeństwa, strategii i sztuki wojennej*, Warszawa 1993, s. 13.

⁴² R. Jakubczak, J. Flis, *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku. Wyzwania i strategie*, Warszawa 2006, s. 22.

⁴³ Szerzej zob. np. S. Dębski, B. Górka-Winter, *Kryteria bezpieczeństwa międzynarodowego państwa*, Warszawa 2003.

analogiczne z racją stanu i jej podstawowymi wartościami. Tym samym przyczynia się do zaspokojenia, wymienionych potrzeb istnienia, przetrwania i rozwoju państwa.

Bezpieczeństwo obejmuje obecnie bardzo szeroki zakres problemów, ponieważ uznaje się, że w interesie narodowym (racji stanu) mieści się głównie kształtowanie bezpieczeństwa państwa, a bezpieczeństwo umożliwia z kolei pełną swobodę realizacji interesów narodowych.

Rys. 2. Istota bezpieczeństwa narodowego (państwowego)

Źródło: W. Fehler, *Współczesne bezpieczeństwo*, Toruń 2003, s. 15.

Współczesna polityka bezpieczeństwa państwa, aby zaspokajać określone potrzeby danego podmiotu stosunków międzynarodowych (wyrażone w celach, wartościach i interesach), musi posiadać odpowiednie struktury realizacyjne, tak zwany system bezpieczeństwa narodowego. Mamy więc do czynienia ze znaczeniem strukturalnym (systemowym) bezpieczeństwa, wyrażonym w konieczności organizowania i działania następujących elementów⁴⁴:

- prawo;
- polityka i strategia;
- infrastruktura;
- sojusze i współpraca międzynarodowa;
- edukacja;
- cywilna i wojskowa organizacja ochrony i obrony.

Prezentując różne kategorie wyjaśniania istoty i pojęcia bezpieczeństwa, należy wskazać na ujęty wcześniej obiektywny i subiektywny jego aspekt. Ten pierwszy odnosi się do stanu, procesu zmian i ich skutków, jakie rzeczywiście są. Drugi natomiast dotyczy warunków bezpieczeństwa, które są indywidualnie odczuwane i wyobrażane przez człowieka czy grupę społeczną. Subiektywna ich ocena wpływa na stan podmiotu oraz na proces zmian podmiotu, środowiska czy relacji z otoczeniem. Jednak takie

⁴⁴ R. Jakubczak, J. Flis, *Bezpieczeństwo narodowe...*, op. cit., s. 22.

dwuaspektowe podejście do bezpieczeństwa wydaje się być niewystarczające. Rolę łącznika czy regulatora spełnia obiektywno-subiektywny (organizacyjny) aspekt bezpieczeństwa. Zabezpieczając przed pojawieniem się zagrożenia odłączenia sfery subiektywnej od obiektywnej, zapewnia swoistą harmonię, czyli prawidłowość w praktycznym kształtowaniu bezpieczeństwa⁴⁵.

Jak zauważył J. Woosley „[...] przez czterdzieści lat stawialiśmy czoła smokowi, który został powalony, a raczej sam się wykończył. Ale w dżungli współczesnego świata żyje nadal przerażająca ilość węży”⁴⁶. Powyższe porównanie pokazuje, iż mimo upadku systemu dwubiegunowego, świat pozostaje areną złożonych stosunków politycznych, ekonomicznych, religijnych, kulturowych, społecznych i militarnych. Cywilizacja XXI wieku umożliwi wzmocnienie podmiotowej pozycji, ale również „niesie” ze sobą zagrożenia, które osiągają wymiar globalny. Przykładem może być gwałtowny postęp naukowo-techniczny, jako szansa studiowania w domach dzięki rozbudowanym sieciom komputerowym i ich olbrzymiej przepustowości, ale również jako zagrożenie. Negatywnym aspektem tej sytuacji jest chociażby możliwość destruktywnego informatycznego, cybernetycznego oddziaływania między innymi przez: państwa, banki, organizacje niepaństwowe czy instytucje międzynarodowe, wobec wszelkich podmiotów stosunków międzynarodowych (np. człowieka czy narodu). Tak więc, zmiana charakteru zagrożeń generuje ciągle opracowywanie strategii, struktur i narzędzi polityki bezpieczeństwa państwa. Można zatem mówić o rodzaju bezpieczeństwa ciągłego⁴⁷, które stanowi współczesny miernik szans istnienia, przetrwania i rozwoju państwa, społeczeństwa oraz jego obywateli. Nowoczesna technika stwarza nowe pola konfliktów, sporów i wojen. Można stwierdzić, iż w środowisku bezpieczeństwa prawie nic się nie zmieniło, ponieważ broń konwencjonalna dzięki współczesnej technologii uzyskuje siłę niszczenia broni nuklearnej. Realia XXI wieku kreują nowy obraz pola walki. Zmniejszana jest ilość sił zbrojnych na rzecz ich jakości. W walce z transnarodowymi zagrożeniami wykorzystuje się np. elektroniczne przetwarzanie danych i ich przekazywanie w czasie rzeczywistym. Oprócz nowoczesnego uzbrojenia, wyposażenia i uzasadnienia armii pojawią się również nowi uczestnicy walki, a także stosowane przez nich środki. Będą to choćby „maniacy” komputerowi, którzy za pomocą Internetu z łatwością zagrożą systemom wojskowym. W związku z faktem, iż w „nowych” wojnach walczą nie tylko państwa, ale także podmioty parapaństwowe (np. grupy przestępcze, korporacje międzynarodowe, tzw. uczestnicy nieterytorialni), bezpieczeństwo ma wymiar globalny. Należy więc, prowadzić multilateralną politykę bezpieczeństwa państwa, opartą na dialogu, międzynarodowych zobowiązaniach i konstruktywnych kompromisach. Natomiast pojawiające się zagrożenia trzeba rozwiązywać kompleksowo, biorąc pod uwagę wiele aspektów życia, a przede wszystkim: polityczne, wojskowe,

⁴⁵ Szerzej zob. np. M. Cieślarczyk, *Teoretyczne i metodologiczne podstawy badania problemów bezpieczeństwa i obronności państwa*, Siedlce 2009.

⁴⁶ J. Woosley, cyt. za: J. Stefanowicz, *Lad międzynarodowy. Doświadczenie i przyszłość*, Warszawa 1996, s. 197.

⁴⁷ „Bezpieczeństwo ciągle (państwowe, narodowe). Bez względu na epokę i ustrój dążeniem państwa i narodu jest wola przetrwania, zachowania własnej egzystencji i tożsamości, a więc suwerenności i integralności terytorialnej, szansa ich utrzymania stanowi o poczuciu bezpieczeństwa danego państwa i jego społeczeństwa”. J. Kunikowski, *Słownik podstawowych terminów wiedzy...*, op. cit., s. 13.

psychospołeczne i gospodarcze. Przedstawione metody działania, stanowią podstawę do dalszych rozważań.

STRESZCZENIE

Powszechna świadomość istnienia zagrożeń i niebezpieczeństw, które są niejako wpisane w naturę przyrody i ludzkości sprawiła, iż dążenie do zapewnienia bezpieczeństwa stanowi o ponadczasowym charakterze tej wartości. Według H. Kissingera pojęcie bezpieczeństwa jest współcześnie „fundamentem każdego ludzkiego działania”. Stąd też w literaturze dostrzec można bardzo szeroki zakres kategorii bezpieczeństwa w jego definiowaniu. Celem artykułu jest zatem próba wyjaśnienia samego pojęcia oraz przedstawienie istoty bezpieczeństwa. Uwzględniając wieloznaczność terminu bezpieczeństwo, zwrócono uwagę na pierwotne jego określenie jako stanu. Jednocześnie ujęto bezpieczeństwo jako proces, w którym stan bezpieczeństwa i jego organizacja podlegają dynamicznym przeobrażeniom proporcjonalnie do naturalnych zmian uwarunkowań bezpieczeństwa. Podkreślono bowiem ważność ewolucji geopolitycznej oraz postępu naukowo-technicznego w ostatniej dekadzie XX wieku dla transformacji poglądów dotyczących kreowania współczesnego bezpieczeństwa narodowego. Realia XXI wieku sprawiają, że bezpieczeństwo społeczeństwa zależy w głównym stopniu od bezpieczeństwa narodowego i globalnego. Dlatego też przedstawiono syntezę współczesnego określenia bezpieczeństwa narodowego, uwzględniając zarówno kategorię społeczną, znaczenie funkcjonalne oraz strukturalne (systemowe). Próba teoretycznego ujęcia terminu bezpieczeństwa prowadzi do zasadniczych wniosków. Po pierwsze, bezpieczeństwo podlega prawom ruchu systemów społecznych. Po drugie, należy wszechstronnie analizować to zjawisko, dostrzegając jego zróżnicowanie podmiotowe, przedmiotowe i przestrzenne.

SAFETY – THEORETICAL DIMENSION OF TIMELESS VALUE

ABSTRACT

Common awareness of threats and dangers, which has become an integral part of nature and mankind, has caused the situation when determination to guarantee safety makes this value timeless. According to H. Kissinger the notion of safety is nowadays ‘the foundation of every human action’. That is why, in literature, one can see a very wide scope of safety categories in its defining. The aim of the article is the attempt to explain the notion and to show the essence of safety. Taking into consideration ambiguity of the notion of safety, attention has been directed to its description as the state. At the same time, safety has been described as a process where the state of safety and its organization are subjects of dynamic transformations proportionally to changes in safety conditions. Importance of geopolitical evolution and the progress of science and technology in the last decade of 20th century for transformation of views concerning creation of contemporary national security has been stressed. Realities of 21st century cause that safety of society depends mainly on global and national security. That is why the synthesis of contemporary description of national security has been presented, taking into consideration social category, functional and structural meaning. The attempt of theoretical presentation of the term of safety leads to fundamental conclusions. Firstly, safety undergoes the laws of social systems movements. Secondly, the phenomenon should be analysed thoroughly, noticing its subjective, objective and spatial diversity.